

Olga COSOVAN

dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat
Ion Creangă din Chișinău

Învățarea autonomă a limbii și a limbajelor terminologice

Rezumat: Indiferent de studiile pe care le face, orice persoană învață, constant și autonom, limba în care comunică. Declarată drept competență specifică studiului limbii de instruire, învățarea autonomă a limbii nu se poate limita la cunoașterea și uzul dicționarilor; ea creează platforme virtuale de asimilare a oricărui cunoștințe prin intermediul asimilării termenilor. Platforma dată funcționează și dincolo de limitele școlii, când, în virtutea unor experiențe de viață,

învățăm terminologia medicală, IT, cea din domeniile adiacente vieții cotidiene – construcții, artă culinară, vestimentație etc. Strategic, această învățare autonomă include într-un șir de clustere virtuale unitățile lexice din diferite câmpuri și orice achiziție ulterioară trebuie să-și găsească loc în clusterul potrivit, în corespundere cu domeniul.

Cuvinte-cheie: limba de instruire, competență specifică, unitate de competență, dicționar, sistem terminologic.

Abstract: Regardless of the type of education they are undergoing, every person is constantly and autonomously learning the language they communicate in. Set as a skill specific to the study of the language of instruction, autonomous language study cannot be reduced to the mere acquaintance with and use of dictionaries; it creates virtual platforms for the assimilation of knowledge through the assimilation of terminology. This platform remains equally functional beyond school boundaries, when, in virtue of circumstances, we learn medical or IT terminology, as well as the terminology pertaining to domains adjacent to our daily life – constructions, culinary arts, fashion etc. Strategically speaking, this autonomous learning distributes the lexical units derived from various fields into a series of virtual clusters, and each subsequent lexical acquisition will need to find its place in the appropriate cluster, according to domain.

Keywords: language of instruction, specific competence, competence unit, dictionary, terminological system.

Declarată drept unitate de competență sub umbrela competenței specifice ”Utilizarea limbii ca sistem și a normelor lingvistice (ortografice, ortoepice, lexice, fonetice, semantice, gramaticale) în realizarea actelor comunicative, demonstrând corectitudine și autocontrol”, prin documentele curriculare, învățarea autonomă a limbii presupune asimilarea și aplicarea unei strategii de autoinstruire lingvistică, ce se orientează spre definitivarea culturii comunicării, în numeroasele ei manifestări. Învățarea autonomă a limbii materne este continuată sau secundată de învățarea altor limbi, străine pentru vorbitor, dar imperativ necesare pentru succesul personal și profesional: ”În măsura în care predarea limbilor străine are drept scop nu doar dezvoltarea competenței de comunicare a elevilor în aceste limbi, dar, mai ales, dezvoltarea capacității de autoinstruire continuă a acestora, este important a-i înzestra cu instrumente concrete, pe care să le poată exploata pe întreaga durată a vieții, cu scopul de a-și consolida și perfecționa, în permanență, competența comunicativă, în mod autonom” [3, p. 120].

Nu e cazul să batem aici moneda pe asimilarea unui număr de neologisme – nici cunoașterea, nici utilizarea lor de la caz la caz nu este indicatorul sigur al competenței de comunicare sau al culturii comunicării, nici dovada competenței de învățare autonomă a limbii. Cunoaștem numeroase exemple de jonglare cu neologisme inadecvate contextului și denaturate semantic, smulse din dicționar și plantate nereușit, pe care vorbitorul le consideră drept semne ale propriei competențe lingvistice, dar care nu sunt decât un semn de lipsă a acesteia. În primul rând, uzul unor neologisme este rezultatul instruirii instituționalizate și fiecare materie școlară, așa sau altfel, își aduce contribuția la completarea vocabularului activ al elevilor, fie prin terminologia domeniului, fie prin descrierea unor situații, cazuri, probleme care conțin acele neologisme. Dar procesul este ghidat de profesor, care explică și urmărește înțelegerea și ”rodarea” cuvintelor respective. Ceea ce trece în competența de învățare autonomă a limbii este acest rodaj și urmărim deseori cum elevii introduc în comunicarea lor cu plăcere cuvinte și termeni recent asimilați. La fel, o parte din neologisme vin pe cărări necunoscute – din lecturi, emisiuni vizionate, acte comunicative realizate sau urmărite și aici se declanșează ceea ce vrem să fie învățare autonomă a limbii, mai întâi, a cuvintelor. Fiecare vorbitor, elev de azi și de ieri, o face pe cont propriu, aplicând strategiile apropiate. În rândul al doilea, nu doar neologismele sunt ținta învățării autonome a limbii: mulțimea de arhaisme, istorisme, regionalisme, exotisme și etnografisme, alienisme chiar colorează atât textele artistice, cât și comunicarea vie,

comunicarea în mass-media și, în felul acesta, creează pentru receptor oportunitatea de a-și formula și de a-și clarifica problema: ce sens sau sensuri are cuvântul și în ce contexte ar putea fi utilizat coerent și organic. Ar mai fi și un al treilea rând: învățarea limbii nu se rezumă la lexic. Pentru cunoașterea limbii la nivel avansat și cultura evidentă a comunicării, vorbitorul trebuie să aplice diverse tipare de construire a frazelor, să distingă nuanțele de sens ale formelor paradigmatică și să valorifice resursele expresive care îi stau la îndemână. Or, asimilarea structurilor sintactice sofisticate, pe care se va edifica ulterior comunicarea personalizată, stilul individual al vorbitorului, ce depășește cadrul frazei formate prin coordonare, este tot învățare autonomă a limbii; documentarea despre corectitudinea scrierii sau de constituire a formelor paradigmatică tot este învățare autonomă a limbii.

Așa cum apare la ora actuală în curriculumul pentru treapta gimnazială, învățarea autonomă a limbii include următoarele unități de competență:

Clasa a V-a	5.3. Identificarea strategiilor de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor.
Clasa a VI-a	5.3. Organizarea strategiilor de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor.
Clasa a VII-a	5.3. Explorarea strategiilor de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor.
Clasa a VIII-a	5.2. Utilizarea autonomă a normelor limbii literare în diverse situații de comunicare. 5.3. Utilizarea strategiilor de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor.
Clasa a IX-a	5.3. Integrarea diverselor strategii de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor.

Se poate observa că progresul de la o clasă la alta rezidă în gradul de complexitate a operațiilor, de la identificarea strategiilor la organizare, explorare, utilizare și integrare. Privită prin această optică, învățarea autonomă a limbii este competența de a apela la sursele de documentare și de a utiliza dicționarele adecvate atunci când e necesar, construind un propriu traseu de documentare din surse lexicografice credibile, fără îndrumare din partea profesorului sau a altei persoane. Ar mai fi și retenția și transferul informației descoperite – la următoarea detectare a acestui cuvânt nu va fi necesar să se parcurgă încă o dată operațiile de documentare, iar explicarea altui cuvânt din același domeniu, înrudit ca structură, origine, marcă stilistică,

va implica și actualizarea lexemului inclus în vocabularul activ anterior. Manifestarea cotidiană a competenței de învățare autonomă a limbii apare azi drept deschiderea unui set de dicționare tipărite, accesibile elevului și adultului sau electronice (www.dexonline.ro); la necesitate, selectarea dicționarului adecvat și procesarea articolului corespunzător. Or, pentru aceasta conținuturile curriculare trebuie să aibă stipulate tipurile de dicționare, iar activitățile de învățare să ajungă la procesarea acelor articole de dicționar.

Activitățile de învățare sugerate includ, în clasa a V-a și următoarele clase din treapta gimnazială, exerciții de utilizare a dicționarului (explicativ, de sinonime, de antonime, de neologisme, de expresii), identificarea informației necesare în dicționarul ortografic. Conținuturile însă nu prevăd dicționarul/dicționarele. Doar în clasa a VII-a apare tipologia dicționarelor: tipuri de dicționare, serii de dicționare ale limbii române, iar în clasa a VIII-a – dicționarul enciclopedic, dicționarul de locuțiuni și expresii.

Un alt reper pe care se poate miza în dezvoltarea competenței de învățare autonomă a limbii este organizarea internă a vocabularului, pe care elevul trebuie să o simtă, să o vizualizeze chiar. Câmpurile lexicale (noțional, semantic, derivativ, asociativ, conceptual, etimologic) și relațiile dintre cuvinte permit încadrarea oricărei unități asimilate în acest complex, găsindu-i locul potrivit și memorând-o în relație cu alte lexeme. Conținuturile curriculare propun, pentru aceasta, în clasa a V-a câmpul lexical și în clasa a VII-a câmpul derivativ, subiectele tradiționale pentru prezentarea aspectului relațional al vocabularului sunt prezente în toate clasele gimnaziale [2, pp. 7-34].

Învățarea autonomă a limbii, firește, include permanenta asimilare a unităților de vocabular, documentarea asupra sensului sau sensurilor cuvântului, a expresiilor stabile, dar și înțelegerea potențialului combinatoric și expresiv, a registrului și a contextelor posibile. De aceea, credem că exercițiile de utilizare a dicționarelor trebuie să includă nu doar documentarea formală, ci proceduri complexe de interpretare a informației. Uneori lectura literă cu literă a articolului de dicționar scoate la suprafață probleme de rezolvat: ce înseamnă o remarcă sau alta, cum trebuie înțeles un exemplu sau o restricție de combinatorică etc.

Dincolo de simpla procedură de identificare a sursei de documentare, se construiește o adevărată platformă virtuală de asimilare a oricăror cunoștințe prin intermediul lexicului: orice informație despre lumea înconjurătoare se codifică și se decodifică prin unitățile de vocabular. Într-o măsură oarecare, această platformă virtuală se regăsește în prezentarea informațiilor despre unitățile lexicale în <https://ro.wiktionary.org>, care cuprinde informații structurate altfel decât un dicționar obișnuit.

Platforma aceasta ar trebui să arate ca în figura alăturată.

Practica școlară, cea care stă la baza obișnuinței cotidiene, e să se caute sau să se solicite de la o persoană explicația sensului unui cuvânt necunoscut, iar răspunsul, la fel uzual, este un sinonim sau o definiție sumară. Partea bună e că

persoana respectivă s-a întrebat sau a întrebat ce înseamnă cutare sau cutare cuvânt, partea mai puțin bună e că învățarea autonomă a limbii se limitează la acest aspect. Studiul limbii și literaturii române solicită, de fapt, trasee diferite pentru învățarea autonomă a limbii – un traseu pentru ceea ce intră acum în limbă, cu implicarea intensă a mass-mediei (neologismele încă nu au ajuns în pagina de text artistic, dar circulă în publicitate, comerț, știri etc.), un alt traseu se orientează spre cuvinte care demonstrează circulația lor în timp și spațiu: arhaisme, istorisme, regionalisme etc. Să exemplificăm prin unul dintre cuvintele explicate în manualul pentru clasa a V-a (2015), adiacente fragmentului *La cireșe*:

Genuncher, s.n. – obiect de îmbrăcăminte fără mâneci, lung până la genunchi, explică manualul. Trebuie să recunoaștem că savurosul fragment crengean reclamă explicarea mai multor termeni din domeniul textilelor și al confecționării hainelor, dar care, după lectură, se suprapun și rareori devin o achiziție lexicală.

A. Documentarea

Tipul de dicționar: evident, trebuie să apelăm la un dicționar explicativ, dacă e posibil, și enciclopedic, poate chiar surse electronice cu imagini corespunzătoare.

Site-ul dexonline.ro propune 7 definiții din dicționarele explicative, acestea oscilând între "(Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung până la genunchi. – **Genunchi** + suf. -ar." DEX '09 (2009);

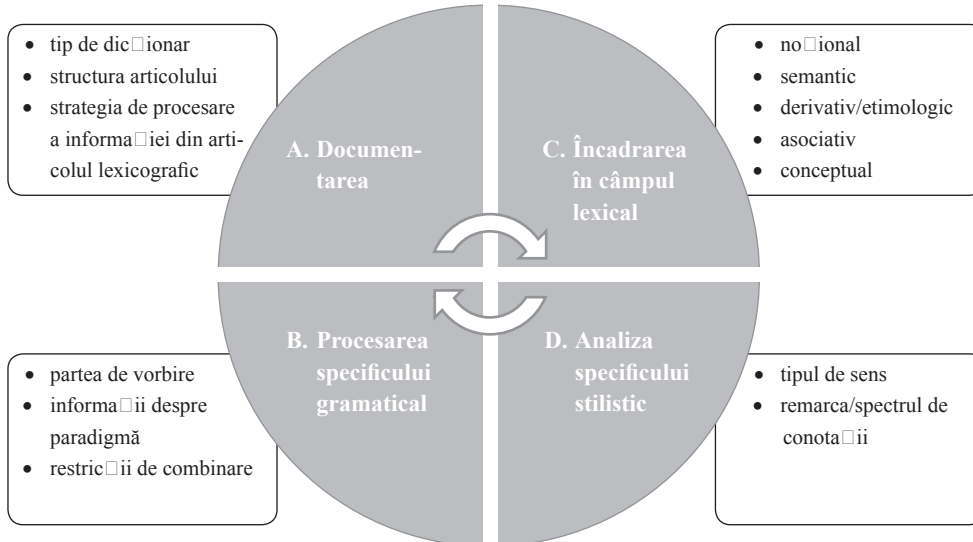
1-2 *sn* (Reg.) Suman sau pieptar din piele de miel, lung până la genunchi.

3 *sn* Scândură ținută de ciubotari pe genunchi în momentul în care cos ghetele.

4 *sn* Învelitoare din stofă, pânză, cauciuc sau metal cu care este acoperit un genunchi bolnav cu scopul de a întări articulația sau de a o proteja.

5 *a* (D. cai) Care se poticnește. MDA2 (2010)

Structura articolului, în cazul definiției din MDA,

arată polisemia cuvântului și limitează interpretarea contextuală la sensurile 1-2.

Strategia de procesare a informației din articolul lexicografic aici va impune și înțelegerea cuvintelor hiperonime prin care se explică. Dacă manualul o face delicat, prin "obiect de îmbrăcăminte", definiția din dicționar apelează la *suman* sau *pieptar*, fiecare dintre acestea cerându-i copilului contemporan o altă rundă de documentare: *suman* "Haină țărănească lungă (până la genunchi), făcută din pânură, dimie, postav gros etc. (bogat ornamentată cu găitane); țundră, zeghe, dulamă"; *pieptar* "Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; *spec.* cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în față sau pe umăr; *bundiță*". Se pare că lista de enigme lexicale nu se încheie aici, ci continuă prin necesitatea altor documentări. Dar învățarea autonomă a limbii trebuie să ajungă până la înțelegere deplină, evitând reproducerea unei definiții date fără raportare la aspectul obiectului concret.

B. Procesarea specificului gramatical

Partea de vorbire este specificată drept *sn* (substantiv neutru).

Informațiile despre paradigmă includ varianta de plural a substantivului: *genunchere*.

Restricțiile de combinare nu sunt atestate sau comentate.

C. Încadrarea în câmpul lexical

Cuvântul *genuncher* intră, prin definiție, în câmpul noțional al vestimentației și se înscrie în structura piramidală a acestuia, formând o serie comună cu denumirile altor piese vestimentare tradiționale, ieșite din uz. Nu se atestă relația certă de sinonimie, iar includerea în câmpul derivativ este transparent indicată în articolele lexicografice: **genunchi** + suf. -ar.

D. Analiza specificului stilistic

Specificul stilistic al acestui cuvânt este marcat de apartenența la registrul regional și învechit, precum și de faptul că este un sens propriu, cuvântul neavând sensuri figurate atestate de dicționar.

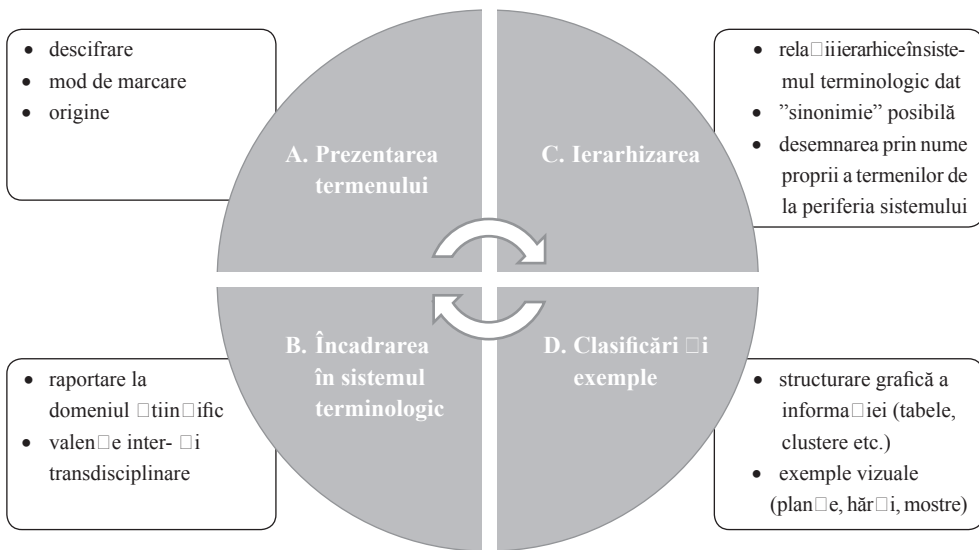
Platforma dată va funcționa în exersare, ca ulterior să genereze deprinderi de asimilare autonomă, rapidă, fără consum de efort în exces, a cuvintelor.

Lumea contemporană, tot mai dependentă de inovațiile științifice, tot mai deschisă pentru asimilarea și uzul în vorbire al neologismelor și al termenilor din domeniile științei care își fac loc în viața cotidiană, trebuie să aibă o platformă virtuală similară și pentru asimilarea acestor unități de vocabular. Platforma dată funcționează și dincolo de limitele școlii, când, în virtutea unor experiențe de viață, învățăm terminologia medicală, IT, cea din domeniile adiacente vieții cotidiene – construcții, artă culinară, vestimentație etc. Strategic, această învățare autonomă include într-un șir de clustere virtuale unitățile lexicale din diferite câmpuri și orice achiziție ulterioară trebuie să-și găsească loc în clusterul potrivit, în corespundere cu domeniul.

Terminologia pe care o asimilează elevul la toate materiile școlare se încadrează în tiparele aceleiași platforme, doar că strategia de completare e puțin diferită. Elevul află din explicațiile manualului sau ale profesorului ce înseamnă termenul, nu el trebuie să caute sursele de documentare, iar demersul didactic oferă și alte informații-conexiuni cu sistemul terminologic al disciplinei sau al materiilor conexe, uneori chiar impune o abordare transdisciplinară (vezi figura alăturată)[1, pp. 34-40].

În concluzie:

Prezentarea termenului este, de regulă, nu atât o definiție, cât o descriere enciclopedică sau o explicație, cu tot ce vor impune, la momentul studiului ghidat de profesor, conținuturile curriculare. Ulterior, cel care va dezvolta competența de învățare autonomă a limbii și va avea necesitatea să introducă

în vocabularul său activ termeni din medicină, IT, construcții etc., pe care studiile generale nu le-au abordat, va proceda la fel, se va documenta în legătură cu sensul, originea și modul de marcare a termenului respectiv. Dacă acel termen este din domeniul medicinei, un medicament, un proces de investigație sau procedură, o maladie, cel care învață autonom limba (și trebuie să o facă, fără a fi supus unor presiuni sau examene) va interpreta adecvat ce sunt sinonimele în lumea enormă a medicamentelor, cum se încadrează acestea în clasificările existente etc., cum arată în realitate, dacă sunt vizibile. Acesta este traseul de învățare autonomă și cu succes a limbii, a limbajelor terminologice, tot mai multe și mai arborescente.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cosovan O., Cartaleanu T., Zgardan-Crudu Al., Boz O. Abordarea inter- și transdisciplinară a lexicului terminologic. Chișinău, 2020.
2. Curriculum național. Aria curriculară *Limbă și comunicare. Limba și literatura română*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Clasele V-IX. Chișinău, 2019.
3. Moldovanu Gh. Considerații privind conceptul de învățare autonomă în didactica limbilor moderne. Culegere de articole selectiv ale Conferinței Științifice Internaționale *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*. Vol. 2, 28-29 septembrie 2018, pp. 119-124.